

## РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

1. Васильев И.Б. Профессиональная педагогика /Лекции для студентов инженерно-педагогических специальностей ВУЗов. – Харьков: УИПА, 2000. – 124 с.
2. Дячкова Т.В. Педагогіка професійно-технічної освіти: Навчальний посібник. – Херсон: Айлант, 2005. – 476 с.
3. Жуков Г.И., Матросов П.Г., Каплан С.Л. Основы общей и профессиональной педагогики. – М.: Гардарики, 2005. – 382 с.
4. Орієнтовне положення про організацію виховної роботи в професійно-технічних навчальних закладах Міністерства освіти і науки України від 16.04.2002 р. № 257.
5. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: Навч.-метод. посібник /За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 1994. – 208 с.
6. Педагогика профессионального образования / Е.П.Белозерцев, А.Д.Гонеев, А.Г.Паиков и др.; Под ред. В.А.Сластенина. – М.: Издательский центр “Академия”, 2006. – 368 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти України // Професійно-технічна освіта. – 2003. – №3. – С. 2 – 8.
8. Панасюк А.О., Григорьян В.Г. Индивидуальная воспитательная работа мастера с учащимися. – М.: Высш.шк., 2003. – 45 с.
9. Перспективное планирование воспитательной работы в средних профтехучилищах. – М.: Высш.шк., 1999. – 111 с.
10. Усова А.В. Система форм учебных занятий. – М.: Русская педагогика, 2005. – 351 с.

Ольга Гарбич-Мошора, аспірант

Київського національного аграрного університету

## РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

*У статті автор здійснює аналіз розвитку студентської науково-дослідницької роботи в умовах вищих навчальних закладів України. Особливий наголос робиться на університетській освіті, яка стає головною у підготовці фахівців на сучасному етапі розвитку вищої школи.*

**Актуальність дослідження.** Процес інтеграції України у світову спільноту зумовив її приєднання до Болонської декларації про запровадження європейської системи вищої освіти. Згідно із програмою реалізації Болонського процесу, в Україні передбачається перехід до динамічної ступеневої підготовки спеціалістів з орієнтацією на їх особистісний і професійний розвиток, що дасть змогу задовольняти потреби особистості у здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за обраним напрямом, відповідно до здібностей.

Програма реформування й розвитку вищої освіти України передбачає підвищення вимог до навчально-виховної роботи з молоддю, що знайшло своє відображення в Законі України “Про вищу освіту”, Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття), Концепції педагогічної освіти, де визначені основні шляхи відродження національної системи освіти, серед яких пріоритетного значення набувають: підвищення професіоналізму педагогічних кадрів, формування здатності студентів динамічно реагувати на запити суспільного життя,

забезпечення дослідницької спрямованості менталітету майбутніх науковців.

Зокрема, в Національній доктрині розвитку освіти України зазначено, що однією з важливих умов модернізації освітньої системи, головним чинником її подальшого розвитку є залучення до наукової діяльності студентської молоді. Дані документи визначають стратегію її особистісно орієнтованого навчання й виховання, яка розглядається в них як безперервний процес формування творчої особистості, розвитку культурного та інтелектуального потенціалу України, передбачає вивчення й запровадження у практику вищих навчальних закладів творчого доробку вітчизняних і зарубіжних дослідників.

З метою реалізації провідних напрямів розбудови національної системи освіти, досягнення ефективної професійно-педагогічної підготовки студентів, створення інтегральної наскрізної системи виявлення та залучення молоді до наукової діяльності, поряд із розв’язанням низки фундаментальних проблем методологічного характеру, виникає необхідність оптимальної організації навчально-дослідницької діяльності студентів.

## РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Слід зазначити, що в педагогічній теорії та практиці визначилися певні напрямки дослідження даної проблеми: функціональна роль навчально-дослідницької роботи в активізації творчої діяльності студентів: А.М. Алексюк, В.І. Андреев, Л.Г. Квіткіна, Н.В. Кічук, В.О. Моляко, Н.Ю. Посталюк та інші; підготовка студента вищих навчальних закладів до творчої, дослідницької діяльності є предметом дослідження багатьох учених: Т.Д. Андропова, Н.В. Кузьміна, І.Я. Лернера, С.О. Сисосва.

Зокрема навчальну й науково-дослідницьку роботу студентів висвітлено М. Байданом, М. Дворжецькою, О. Дубасенюком, Г. Кловаком, М. Чепіль та ін. Про зацікавлення широких верств науковців питаннями роботи з обдарованими дітьми свідчать кандидатські дисертації, які були захищені впродовж останніх десяти років (О. Гавеля, З. Гіптерс, В. Тесленко та ін.).

У контексті філософських аспектів організації студентської науково-дослідницької роботи у вищих педагогічних навчальних закладах знаний інтерес мають роботи І. Андриаді, В. Андрущенко, Я. Болюбаша, А. Брушлинського, С. Гессена, В. Кременя, С. Нікітіна, А. Погрібного.

**Об'єкт дослідження:** навчально-дослідницька діяльність студентів вищих навчальних закладів.

**Мета:** обґрунтувати основні тенденції розвитку студентської науково-дослідницької роботи у вищій педагогічній освіті України.

**Виклад основного матеріалу.** Науково-дослідницька діяльність студентів вищих навчальних закладів України є одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів.

Поняття “науково-дослідницька діяльність студентів” включає в себе два взаємопов’язані елементи:

- навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості;

- наукові дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом професорів і викладачів.

Реалізована в комплексі розв’язання діяльність студентів забезпечує розв’язання таких основних завдань:

- розвиток творчого мислення студента, індивідуальний підхід до поставленого завдання;
- оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- розвиток ініціативи, здатність застосовувати набуті знання на практиці;
- необхідність постійного оновлення і вдосконалення своїх знань;

- допомога студентам в опрацюванні та осмисленні нових знань, досягненні професіоналізму;

- самостійна робота над літературою з тематики наукового дослідження.

На думку працівників вищих навчальних закладів, участь студентів у науково-дослідницькій роботі є одним із найважливіших методів навчання. Вона має охопити якомога більше студентів і стати органічною частиною навчальної роботи [3]. Однак зрозуміло, що залучення студентів до науково-дослідницької роботи, розкриття їх творчого потенціалу має відбуватися не тільки в аудиторній, але й у позааудиторній роботі. На наше переконання, саме позааудиторній діяльності належить у цьому плані перше місце. Річ у тім, що аудиторні заняття більш регламентовані і тому дають значно менше можливостей для розкриття творчої індивідуальності студента, для вияву його особистісної позиції. Щоб ми не говорили про значення особистісно орієнтованого навчання, зрозуміло, що у сучасних умовах воно може краще реалізуватися у позанавчальний час.

Про це свідчать, зокрема, результати опитування, яке ми провели 2006 року в НАУ. Анкетування проводилася серед викладачів НАУ – кандидатів і докторів наук у різних галузях знань. Основною метою було намагання з’ясувати шляхи, які сприяли залученню респондентів до наукової діяльності. З відповідей на питання анкети виявилось, що бажання стати науковцями у 15 % респондентів припадало ще у шкільні роки, 44 % виявили таке бажання вже у студентські роки. Але і тут переважна більшість науковців зазначають, що певні наукові інтереси з’явилися у них лише на старших курсах – значною мірою під впливом викладачів 70 % та батьків 10 %.

Традиційно склалося, що науковою роботою у вищих навчальних закладах займаються здебільшого студенти старших курсів. Однак чим раніше обдарована особистість працюватиме над науковою проблемою, тим швидше досягне вагомих результатів.

Як показує аналіз джерельної бази, ефективність науково-дослідницької роботи (НДРС) визначається збільшенням кількості гуртків, проблемних груп, зростанням чисельності студентів-учасників НДРС, урізноманітненням тематики і форм НДРС, результативністю взаємозв’язку “студент – аспірант – викладач”, збільшенням числа впроваджених студентських наукових праць, випуском рукописних журналів і газет, організацією і проведенням диспутів,

## РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

науково-практичних і чигацьких конференцій [3].

Провідними функціями науково-дослідницької діяльності є:

- забезпечення творчого шляху засвоєння знань,
- активізація мисленнєвої діяльності студентів,
- розвиток інтелектуально-пізнавальних мотивів навчання,
- формування початкового рівня опанування методами дослідницької роботи,
- вдосконалення дослідницьких умінь, творчих здібностей студентів.

На нашу думку, зміст роботи зі студентською молоддю визначається науковою та дослідницькою проблематикою відповідних кафедр, факультетів, на яких навчаються і працюють студенти, тематикою розвідок, що здійснюються кафедрами спільно з різноманітними установами, науковими інтересами студентів та наявністю відповідної бази досліджень.

Традиційно у вітчизняній освіті склалося, що організацію науково-дослідницької роботи студентів у вищому – закладі освіти здійснюють рада з науково-дослідницької роботи студентів (НДРС), що є громадським дорадчим органом при ректорів (проректорів з наукової роботи), яка розглядає і координує основні напрямки наукової творчості студентів у вищому навчальному закладі, а також орган студентського самоврядування – рада наукового студентського товариства (НСТ).

На рівні факультету організацію науково-дослідницької роботи студентів здійснюють рада з НДРС факультету та рада СНТ; на рівні кафедри – відповідальний за НДРС на кафедрі; в академічній групі – відповідальний за НДРС у групі.

Як відомо, система організації НДРС у вищому навчальному закладі освіти складається з:

- науково-дослідницької роботи студентів, що включена до навчального плану;
- творчої діяльності студентів у позанавчальний час;
- організаційно-масових заходів, що мають університетський, міжуніверситетський, регіональний, всеукраїнський та міжнародний характер.

Щодо перших двох складових, то фахівці зазначають, що ці форми організації НДРС переживають не найкращі часи: у зв'язку зі скороченням навчальних планів, пов'язаним з запровадженням 30-годинного тижневого навантаження студентів, у більшості навчальних закладів зникли курси "Вступ до спеціальності",

"Основи наукових досліджень", наукові студентські семінари тощо. Це стало причиною зниження наукового рівня курсових, дипломних робіт і проєктів.

Студенти, які чітко усвідомлюють власні мотиви навчання у вищому навчальному закладі, самостійно зможуть вибрати напрямок свого наукового дослідження, але це є можливим лише за належної організаційно-консультативної підтримки з боку вищих навчальних закладів та чіткого розуміння спектру перспектив, які відкриватимуться для студентів у разі прийняття такого рішення. Одне з найскладніших та відповідальних завдань, яке потребує виконання цілого комплексу робіт та реалізовується у декілька етапів, є вибір теми дослідження. До кінцевого обрання студентом теми науково-дослідницької роботи важливо, щоб викладач – керівник у загальному сформулював тематику досліджень, ступінь їх актуальності та складності, завдання і методику здійснення, очікувані результати. Студент із чітко визначеними інтересами і певним досвідом роботи може сам запропонувати тему для наукового дослідження.

На сьогодні існує чимало вищих навчальних закладів різних регіонів України, які могли б презентувати власну систему організації студентської науково-дослідницької роботи. Так, у Житомирському державному педагогічному університеті імені Івана Франка студентська науково-дослідницька робота здійснюється при 27 кафедрах. У 106 проблемних групах та 27 наукових гуртках активно ведуть науковий пошук понад 1600 студентів. Тільки за останні 2 роки студентами-дослідниками видано 200 науково-методичних публікацій, успішно захищено 198 дипломних і магістерських робіт [1].

В університеті функціонує ряд наукових шкіл, які розробляють пріоритетні напрямки науки і техніки в Україні, а саме фундаментальні і прикладні дослідження з найважливіших проблем природничо-математичних, психолого-педагогічних, суспільних і гуманітарних наук. В розробці цих напрямів активну участь беруть студенти університету.

На базі природничого факультету педагогічного університету з 1976 року функціонує мала академічна школа, яка є осередком в галузі дослідження фауни та екології молюсків України. На кафедрі педагогіки з 1980 року діє наукова школа з проблеми професійного становлення майбутнього вчителя. Викладачі кафедри педагогіки разом зі студентами розробляють технологію підготовки педагогічно обдарованих студентів, яка була успішно апробована впродовж

## РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

1999 – 2002 років на Всеукраїнських олімпіадах з педагогіки та ін.

Організація науково-дослідницької роботи студентів в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини також має свої традиції. Насамперед, варто зауважити, що розпочинаються вони з пошуку обдарованої та здібної до майбутньої педагогічної та наукової діяльності учнівської молоді, власне свого майбутнього абітурієнта.

Позитивно зарекомендувала себе в цьому плані робота Малої академії наук (МАН), створена в межах факультету доуніверситетської підготовки молоді. МАН є творчим добровільним об'єднанням учнівської молоді за інтересами, яка сприяє розширенню їх наукового інтелекту, пізнавальної діяльності та творчих здібностей, залученню до активного процесу навчання шляхом проведення науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської і винахідницької діяльності, участі в олімпіадах та конкурсах творчих робіт, самовизначенню у майбутній професії під керівництвом учених, педагогів. Результатом спільної роботи учня й керівника-консультанта (викладача університету) є участь у конкурсах-захистах учнівських дослідницьких робіт.

Свої традиції науково-дослідницької роботи склалися у Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, в якому значна увага вивченню курсів, що сприяють формуванню творчих здібностей і навичок науково-дослідницької роботи. В процесі навчання студенти вивчають предмети “Основи науково-дослідницької роботи”, “Розвиток раціоналізаторських, винахідницьких здібностей учнів” тощо [2].

В університеті чільне місце посідає індивідуальний підхід до науково-дослідницької роботи студентів. Зокрема, навчальний процес з спеціальності “Педагогіка та методика середньої освіти. Трудове навчання” починається із “вхідного контролю” – діагностики знань студентів, яка здійснюється в діалоговому режимі, роботи з комп'ютером. Виявлений рівень початкових знань з предметів дозволяє диференційно підійти до навчання студентів. На практичних і лабораторних заняттях використовуються завдання трьох рівнів, які відрізняються між собою складністю виконання. Завдання першого рівня орієнтовані на здобуття студентами необхідного мінімуму знань і навичок. Другий рівень вимагає від студентів умінь самостійно мислити, мати навички програмування для розв'язування конкретних

завдань малого обсягу. Виконання третього рівня потребує творчої роботи студента з використанням елементів наукового дослідження, результати якого оформляються в табличній і графічній формах.

Студенти, в яких підготовка відповідає третьому рівню, залучаються до виконання науково-дослідницької роботи кафедри. Форми роботи зі студентами різнобічні: гуртки, наукові семінари, олімпіади, робота в проблемних групах, конкурси студентських робіт [2].

У Харківському гуманітарному інституті “Народна українська академія”, як і в інших приватних ВНЗ, найпоширенішою є також розробка наскрізної тематики – від наукової курсової роботи першокурсника до дипломної і дисертаційної. Це дозволяє протягом ряду років поглиблено дослідити проблему, здобуваючи теоретичні знання і практичні вміння, ставати при цьому висококваліфікованим спеціалістом. Матеріал для роботи студенти збирають і в час педагогічної практики. Можна вважати, що написання наукових робіт здійснюється в рамках єдиної програми підготовки фахівця до професійної діяльності на конкретному місці [6].

Подібна тенденція до наскрізної тематики творчих робіт студентів і в Технологічному університеті Поділля (м. Хмельницький). Широке залучення студентів до ранньої орієнтації виконання дипломних проектів тут починається також з молодших курсів. Починаючи з III курсу, студенти самостійно з-поміж проблематики, запропонованої викладачами кафедр, обирають для себе напрямки роботи і майбутнього керівника диплому. Задана тематика ретельно добирається викладачами з урахуванням пропозицій виробництв та організацій, з якими кафедри підтримують стосунки на рівні угод про творчу співпрацю тощо. Студенти, направлені на навчання підприємствами, отримують тематику, пов'язану з майбутнім місцем працевлаштування. Кращі студенти залучаються до виконання наукових досліджень з бюджетної та договірної тематик, що виконуються кафедрами. Робота над проблемою починається з ознайомлення студента з конкретним виробництвом. Після цього під керівництвом наставника вивчається література із запропонованого питання, готується відповідний звіт. Звісно, тематика дипломних проектів у процесі роботи конкретизується і “уточнюється”. Причому, пропозиції з цього приводу, як правило, надходять від самих студентів. Однак, те, що така форма роботи є ефективною, не викликає сумніву ні у викладачів, ні у студентів цих закладів [4].

Зважаючи на те, що дипломна робота є

PDF created with pdfFactory Pro trial version [www.pdffactory.com](http://www.pdffactory.com)